

ŠALCERNIS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Nr. 74 2010 m. Liepa

Tikrosios pavasario šventės

Mūsų Parkui – jau devyniolika metų. 1991 m. balandžio 23 d., per Jurgines, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba paskelbė, kad įkuriami keturi nauji nacionaliniai parkai: Dzūkijos, Žemaitijos, Kuršių Nerijos ir Trakų.

Pirmaisiais metais galvojome, kad didžiausių atradimų žemė yra Skroblus. Bet netrukome įsitikinti: visas Parkas, nuo Peklos iki Pakrykštės, yra užkalbėtų turtų kraštas. Šito negali nepajusti kiekvienas kūrybiškas žmogus, atvažiavęs į Dainavos šalį ne pramogauti, o dirbti. Kodėl, pavyzdžiui, tiek daug gerų knygų parašė Leonardas Gutauskas, kiekvieną vasarą tyliai dirbantis Mardasave? Matyt todėl, kad čia gera dirbti, jautria širdimi matant tuos paslėptus Dainavos lobius.

Ne iš karto pamatysi, kas dabar svarbiausia Dzūkijoje. Visur juk tie naujieji permainų vėjai vienodai pučia. Lyg ir slepiasi čia legendos, nagingi meistrai, retieji augalai bei paukščiai. Reikia visa tai surasti, prakalbinti, kartu pasidžiaugti – tada prasideda antrasis paslėptųjų lobių gyvenimas.

Kas yra tikra kaimo šventė ir kas – tik pramoga? Nežinia, ar apie tai galvojo Marcinkonių kaimo bendruomenės vadovės, pakvietusios žmones taip šventiškai pasivaikščioti Sekminių sekmadienį ir nusifotografuoti. Pretekstas nekasdieniškas: pasirodė labai vertingas Rusijos etnografijos muziejaus ir Lietuvos nacionalinio muziejaus leidinys „Senoji Lietuva“. XX a.

Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai ir svečiai iš Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos Jurginių dieną Marcinkonyse.

Sekminių sekmadienis Marcinkonių „priemiestyje“ Naujaliuose, 2010 m. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotraukos

pradžioje etnologas A. K. Seržputovskis fotografavo Marcinkonių kaimo žmones ir sodybas, šias nuotraukas ir matome tame gražiame albume. O ar galima atrasti ir atpažinti tas vietas dabar?

Ką senoliai porina

„Nei bebras, nei erelis”

Senolių poringės – ir gyvenimo išmintis, ir senųjų darbų patirtis, ir teisinga gamtojauta, ir kalbos grožis. O kartais visai trumpas prisiminimas mums gali būti vaistas ir paguoda. Kartais ir sugebėjimas pasišaipyti iš savęs yra gražus bei prasmingas. Ką reikia galvoti, kai panemunės žvejys, kasdien einantis savo takais, vieną dieną visiems praneša matęs visai naują gyvūną, keistai stypsantį aname krante, ir tai nebuvo „nei bebras, nei erelis”. Čia ir yra ta ironija: kasdien matai visus skraidančius, ropančius ir bėgiojančius ir gali juos pašaukti vardais, o štai naujiena, kurios nėra kur dėti. Ir netyčia atėjęs toks apibūdinimas, tokia pašaipa jau gali būti kokio priežodžio, patarlės ar pravardės pradžia. Klausydamiesi šitokios paprastos liaudiškos šnekos, girdėdami tokią vertinimą mes galime pajusti paslaptinę tautosakos fakto atsiradimo procesą... O šitoks keistas apibūdinimas atsirado, kai tas žvejys pirmą kartą pamatė ne mūsų krašto paukštį – kormoraną.

Paskaitykim šitas trumpas poringės – pajusim, kad kiekvienas užrašytas žodis gali būti lobis.

Šienaunam, jo! Po biskio šienaunam, Velniukas mumi padeda, kiti sako, kad jis Pūkuotukas, sako, jei tu Pūkuotukų laikysi – nesusišienausi, jis tik gert, ne šienaut tinka. Ale šienaunam po biskio, bo jis daba ne Pūkuotukas, o Velniukas. Inlindo Vilkaucinin kur ty pro raktų skylukį ir visas vištas išvogė, užrakyta buvo, o jis – pro raktų skylukį. Manį klausia, kap jis pro tų skylukį ištempė vištas, tai ką aš žinau, gal pavirto kuoj, aš nežinau, kap ty buvo, ale jau daba – Velniukas ir Velniukas...

Jurgis LUKOŠEVIČIUS iš Liškiavos

Ca tokis pjūklas, aš pjoviau, da lentas, aš visur mokėjau – ir apacion, ir viršun. Apacion – su akiniais, kad nebirt apylkos, an gumelės akiniai. Pjauna tas, kur apacion, kai trauki, tadu kabina... Užšniūravoja lygiai – ir pjauna. Su suodzina virvaite šniūravoja, aina ciesa, pjūklas turi būt gerai nugelūstas, kad netraukt šonan... Ca tokis kodzys akruglas... Ca kerpės – gėrėm nuog dzovos, ca pakalnutės nuog širdzies, ca viržiai nuog sąnarių, ca kažkokios mėtos, jau nekvepia.

Petras GARBUS iš Margionių

Juzė Česnulenė ir Jonė Sakalaitė Marcinkonyse, 2010 m. Sekminių sekmadienį. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Labai buvau sušalus, labai, per Dainų šventę. Visi išvažiavo, o manį paliko giedot „Lijo lietus per pacius pietus”. Autobusan atsisėdau šlapia, o manį jau purto, jau purto, tai Jonas Bajoras, žiūrau, ataina su stikliuku, sakau, Jonel, pylk man daugiau, aš išgėriau, da, sakau, Rožula, a tu neturi kokio žiuponuko, o mano apsisuptinė visa šlapia, sakau manį jau labai kracia, tai Rožė davė žiponaitį, o Jonas sako – imk da rozų, nu, paėmiau, ir parvažiavau dėkui Dievui, ale išlaido ca palei centrų – kap paraic, o tamselis, o nešu taši, o visa šlapia, o bridau vo iki ca vandenio, nieko neragėc, vo keliai pripilti vandenio. Ir parėjau, jau diedukas adarė duris, jau jis ir peciukų pakūrinis, aš atsisėdau an sofos, sakau auk man kojas graicau, sutinį kojos visos, išbrinkį... Nu ir nesirgau... Tas buvo liepos pradžion – lijo, lijo, lijo. Ale daina žmogų ir gydo, ir puošia, šitaip sušlapt, sušalt – ir nesirgau... Aš jei negiedotau – negalėtau gyvent.

Juzė ČESNULIENĖ iš Marcinkonių

Daug siuviau, tokius prastus daiktus siuviau. Mani pamokė Susmarės Pranė, dabar ji Banaduose, tas Marcinkonių kampas vadinasi Banadai... Aš dar

senovine ruska mašina siuviau, rankine, paskui jai pritaisė kojas... Vienas Ruseckas pastatė tų namelį, vienas, niekas nepamačino, nei stogų, nei nieko, viskų vienas padarė. Tik gert labai mylėj... Aš jau sena, jau tokia britki boba, jau an zerkalo nepažiūrau, jau šalta man, jau negaliu toli ait, labai netikus jau. Raikia kažką daryt, pečių sutvarkyt... Dabar lietuviai išmoko tingėt, jau tokie pasidarė ultojai, kad jau ir karvių niekas nelaiko, o šitiek pašarų nešienauta. Kadaisė nebuvo pievų, šienavom Gudo šalin ir dainuodavom salose. Kokis ty šienelis – grabi, grabi, kol tų naštų prigrabi, o dabar – po langu žolės nešienautos.

Elena RUSECKIENĖ iš Marcinkonių

Lankelis paprašė bites perkelt, kad, sakau, aš išgėris, o jis sako, kad jos myli išgėrusius, nekanda. Nu gerai, keturi buvom – man nekanda, Valentukevičiui nekanda, Galiniui nekanda, tik

Lankeliui jau kaip davė tai davė, gal dvidešimt. Aš paskui ir sakiau – durni, tu durni, kas kelia bites dženų, raikia nakciu.

Algirdas ŽITKAUSKAS iš Liškiavos

Žinai, aš turėjau tų ligų – jastmų. Dūstu, o išgeru gailių – ir gerai. Kartumas kaip žievės kokios, ale ne žievė, ne, žiemų vasarų auga gailiai. Man labai sveika, aš prie gailių diena naktis miegot galiu, man gerai. Anksciau, būdavo, kanapių prisipylei kišenių, aini ir kramtai, dabar negalima... Aš tų gailių pridavis gal dešim tonų, atvažiuodavo gudas iš Voronovo, kasmet ėmė, pjautuvu pjoviau, kap žydi negerai, vėliau pjauni. Ir kvapas jų geras, ir skonis nieko. Visa – vaistas, visa gerai. Ale kap jau ateis, tai ateis – nuo smerties ir po puodu nepasikavosi.

Juozas GAIDYS iš Marcinkonių
Užrašė **Henrikas GUDAVIČIUS**

Kryžius palei Niemčių

Pasakoja **Stasė MILIAUSKAITĖ – TAMULEVIČIENĖ**,
gim. 1923 m. Zervynų k.

– O kieno tas kryželis kur palei Niemčių yra ?

– O, tai ty mirė toj Niemčio sesuo, sušalo, va gal du metai bus sausio penkto kap... A, pažinau, jy aukštų baigus, Onytė tokia, Juozos (Miliausko) dukra, nu šito nebylio sesuo, neacimenat, nu jy mažai čia gyveno, jy Kaune baigė aukštų ir paskiau dyrbo kur tai, tai apsižanino, tai Jonavoj gyveno su vyru, o paskiau jau čia kap tėvai, tėvas labai buvo, nu sirgo, necikis, kap mes sakom, tai jy parsikraustė namo ir su vyru gyveno čia. Nu žinokit, kap išmirė tėvas ir mama, tėvas pirma mirė, mama paskiau, pradėj gerc labai – rado ušalusių, čia ir policija, karuomenė ieškojo, tai kap iškvietė karuomenį, tai jų rado, ir prie pat namų, prie pat namų kryželis... Jau va Juozas su kaimo vyrais tai keliskart po visus miškus, net

už gelžkelio, apie ežerus, visur ieškojo, kap jau jy prapuolė, tadu pranešė, kad nēr jos, tai trylikta diena

buvo tadu ir rado prie pat namų karuominė... Nelabai daug buvo prisnigta, bet kap jy ty nakcy ušalo, kap neparaj, tai buvo prisnigta, šviežiai prisnigta ir nematyt buvo jos, o kiek ty vaikščiojo, va ir Juoza, sako, su vyrais keliskart ajo netoli tos vietos ir nepastebėjo, o jy tokia buvo kūda, plona, kad jau kokis jau stambesnis žmogus gal būt supratį ar kap, o jy gi nebuvo tokia jau kad, jy gi labai darbšti buvo, ca va pas mus grybai ar šitos voveruškos, tai jy labai grybaudavo... Kų padarysi, jos tokis likimas. Nu tai palaidojom kap ir visus, pas mus čia, ty pas juos jau ne, nebuvo dar tadu šito brolio nebylio, o kap palaidojo, tai pas mani jau cia žmonės kap po

mišių suvejo... Jau tušči namai beveik, šitas būna kadu ar išvažuoja kur nor Vylniun pas draugus nebylys...

Kalbino **Algimantas ČERNIAUSKAS**
ir **Romas NORKŪNAS**, 2009 m. lapkritis

Stasė Tamulevičienė, 2010 m.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Miškinio skudučio sriuba, kepti didžialapio šakio ūgliai ir kiti laukiniai gardumynai

Vieną kitą miško, pievos ar raisto augalą turbūt kiekvienas esam paragavęs. Ne apie bruknes ir mėlynės, ne apie lepeškas ir grybus kalbu. Bent jau kūlynų (švylių) ar smilgų salsvą baltą galiuką vaikystėje kramtėm, o pavasarinė dilgėlių ir rūgštynių sriuba verdoma dažnuose namuose. Vyresni žmonės prisimena lapienių skonį, kuriose didžiąją dalį sudarydavo sibirinio barščio lapai arba gelsvalapės usnies lapkočiai. Na, o pušų „virbuciai“ būdavo tikras vaikų skanėstas.

Dabar jau esam primiršę šiuos vitaminų ir kitų naudingų medžiagų kupinus gardumynus. Tad gegužės 15 dieną į Marcinkonis rinkosi žmonės, norintys daugiau sužinoti apie pievose ir miškuose augančius valgomus augalus. Žiniomis dalijosi net iš Kauno marių regioninio Parko atvykęs gamtininkas Giedrius Vaivilavičius. Lietuvoje Giedrius yra vienas rimčiausiai šią sritį išmanančių specialistų. Jam talkino mūsų parko gamtos skyriaus vedėjas, gamtos mokslų daktaras Mindaugas Lapelė.

Bevaikštinėdami vaizdingomis Grūdės pakrantėmis, išgirdome daug naujienų. Tik sustojus prie šaltinio, teko išmokti pažinti ir paragauti keletą augalų.

Didžioji dilgėlė. Maistui vartojami tik jauni augalai, vėliau, iki žydėjimo pradžios – jaunos iki

10 cm viršūnėlės. Didesnėse dilgėlėse susikaupia daugiau silicio junginių ir jie gali kenkti organizmui. Vertingiausios dilgėlės ankstyvą pavasarį, vos tik išlinde, kol dar turi violetinį atspalvį. Tačiau ir visą vasarą galime turėti šviežių, jaunų dilgėlių lapelių, jei peraugusias dilgėles nuolat nušienausime.

Iš dilgėlių verdamos sriubos, galima dėti į troškinius arba salotas. Ruošiant salotas, patariama dilgėles nuplikinti verdančiu vandeniu, kad nedilgintų. Tačiau tada žūva dalis vitaminų. Giedrius pasidalino paslaptimi, kad galima lapius arba visas viršūnėles suvynioti į kamuoliuką, jį pakočioti, ir taip sulaužyti dilgiusius plaukelius bei išsaugoti visus vitaminus. Vėliau telieka dilgėlių kamuoliukus supjaustyti kartu su kitais komponentais ir pagardinti grietine arba aliejumi. Giedrius patarė vartoti sėmenų arba nerafinuotą saulėgrąžų aliejų, esą taip salotoms suteiksime riešutų prieskonį.

Pavasari galime pasidaryti puikiausių sumuštinių, keletą dilgėlių lapelių įvynioję į miškinio česnako lapus. Naudingųjų medžiagų dilgėlėse gausu, tarsi valgytume koncentratą, todėl nereikia padauginti ir per parą suvalgyti ne daugiau negu 300 g. Dėl tos pačios priežasties ir sultis gerti reiktų labai atsargiai, kaip vaistą.

Karčioji kartenė. Iš pradžių gavome paragauti

po lapelį šio augalo ir turėjome nuspręsti, ką primena. Krienai, ridikėliai, ropės, garstyčios – kažkas tarp visų šių žinomų augalų. Vartojamas kaip prieskoninis augalas salotoms. Šaltiniuose vietoje rinkti galima ištisus metus, nereiks nei pipirnių ant palangių sėti.

Gelsvalapė usnis.

Lapeliai jos švelnūs, nedygliuoti, žiedai geltoni – mokė pažinti ir skirti nuo kitų usnių Mindaugas Lapelė. Iš jos lapkočių, kurie ilgai neperauga ir išlieka

mėsingi, verdami puikūs batviniai.

Juodasis serbentas. Daugeliui buvo naujiena, kad upelių pakrantėse Lietuvoje auga laukiniai, niekieno niekada nesodinti serbentai. Žiemą stirnos ir kiškiai mielai pasmaguriauja vaistingomis šakelėmis, mes taip pat žiemą galime gerti kvapnią juodųjų serbentų arbatą. O jaunos uglius sutrynę smulkintuvu ir įmaišę obuolių gausime labai naudingą košelę organizmui stiprinti. Šio augalo lapai nepakeičiami raugiant agurkus, be to, raugti galima ir daugelį laukinių augalų, patirtimi dalijosi G. Vaivilavičius. O štai M. Lapelė pamokė, kad raudonąjį ir juodąjį serbentus galima atskirti pagal kvapą – stipriai ir maloniai kvepia juodasis.

Vandeninė mėta. Liaudyje vadinama laumės kvepalais. Skani, gaivi arbata, tik nereikia kasdien gerti nei padauginti mišiniuose.

Paparčiai. Čia tai jau tikrai buvo didelė naujiena išgirsti, kad paparčius galima valgyti. Kažkur lyg ir esame girdėję, kad paparčiai neva nuodingi, o Giedrius siūlo paragauti dar susirietusių, į sraiges panašių paparčių lapelių. Ir čia pat pritaria, kad paparčiuose randama medžiagų, iš organizmo šalinančių B grupės vitaminus, o šakniastiebiai kažkada vartoti kirmėlėms šalinti, nes atpalaiduoja kirmėlių lygiuosius raumenis ir jos negalėdamos įsikibti išeina lauk. Tačiau jauną, dar neišsiskleidusį lapelį galima paragauti. Geras tol, kol trapus ir lūžta, o kai jau uglius linksta, jis maistui netinkamas. Įsidrąsinę čia pat prisirenkame dar tik iš žemės lendenčių didžialapio šakio daigų. Vėliau apvirsimė ir kepsime kaip šparagines pupeles. Kinijoje ir Japonijoje tai didžiulis gardumynas, šakio ugliai net konservuojami ir maistui vartojami ištisus metus.

Paprastoji garšva. Maistui vartojami jauni lapeliai, kol dar blizgūs. Nepilnai išsiskleidusius garšvos lapelius vadino vištakojais ir nuo senų laikų dėdavo į viralą. Tai nėra labai vitaminingas augalas, vartojamas daugiau masei salotose arba troškinyje. Peraugus lapams, puikiausiai tinka lapkočiai, vėliau žiedkočiai. Garšvas galima raugti kaip kopūstus ir maistui vartoti ilgesnį laiką.

Miškinė sidabražolė. Tai puikiai mūsų močiučių žinomas vaistinis augalas, dar gumbažolė vadinamas. Nuo kitų sidabražolių galime atskirti pagal žiedus – šios žiedas teturi keturis žiedlapėlius. Šaknys gumbuotos ir būtent šie gumbai vartojami tiek norint naminukei suteikti gražią spalvą, tiek kaip vaistažolė. Sakoma, net nuo vėžio gydanti. Giedrius patarė išsivirti gėrimą iš miškinės sidabražolės šaknų. Virti reikia panašiai kaip obuolių kompotą, pasaldinti, galima kiek parūgštinti.

Visų augalų šaknis reiktų rinkti anksti pavasarį,

Girinė tulpė Liškiavoje, Retųjų augalų kolekcijoje, 2010 m.

Žydi burbulis prie Krūčiaus upelio, 2010 m.

dar neprasikalus lapams arba rudenį, kai augalas jau nunyksta, tada šaknyse būna susikaukę visos naudingosios medžiagos.

Paprastoji nendrė. Kuo toliau, tuo „navatniau“ darėsi. Pasirodo, netgi jauni nendrių daigeliai vartojami maistui. Jie turi būti dar neišsiskudusiais lapeliais, kuo baltesni, jaunesni, nes žali turi daug celiuliozės ir tampa grubūs. Japonijoje nendrių daigai vartojami kaip bambukų uglių pakaitalas. Galima juos troškinti su kitomis valgomomis žolėmis bei daržovėmis arba išvirti cukraus sirupe ir valgyti kaip saldinius.

Didysis šilokas. Aitriojo, geltonai smėlynus papuošančio šiloko giminaitis. Prie šaknų užaugina gumbelius, kuriuose gausu krakmolo. Tai zuikio bulvės, tik zuikiai gali jo sočiai prisivalgyti, nes gumbeliai užauga labai maži.

(Tęsinys kitame numeryje)

Jurga LABANAUSKIENĖ
Midaugo LAPELĖS nuotraukos

Ką senoliai portina

Dravėn žaginiu kopo

Pavasari vieną saulėtą penktadienio popietę su jaunaisiais pynėjais nuėjome prie Grūdų rauti pušies šaknų. Greitai jų turėjome pakankamai daug, visos susuktos į ringes ir užmautos ant lazdos, o lazda neša dviese persimetę per pečius. Jausmas, tarytum grįžtame iš svarbios medžioklės. Šis nuotykiškas jau pats savaime tuomet buvo gražus, ir vaikams jisai patiko. Bet visuomet gerumo būna lyg ir mažoka, kaip gi nepadaryti jo dar didesnio. Tada Donatas Sūnelaitis pasiūlė grįžti per Jakūbus, kur yra nedidelis pagalis, permestas per upelį... O štai kitą sykį su Algimantu Černiausku aplankėme Danutę Tamulevičienę, anksčiau ji dirbo Parko priimamajame, o dabar darbuojasi prie namų. Čia mūsų būta ne kartą, nes čia gyveno garbi pasakorė ir sodų rišėja Elžbieta Tamulevičienė. Besikalbant su Danute apie darbus sode ir darže ir apie tai, kuo skiriasi Genių ir Lesnykų kampas, ant mažo kiaulpienės žiedelio nutūpė naminė bitė... Taip du maži nuotykiškai atvedė į atradimą, kuris mūsų laukė Lesnykų kampe. Julius Tamulevičius tenai gyvena ir bites prižiūri jau daugiau kaip penkiasdešimt metų.

Marija Jazukevičiūtė – Tamulevičienė, 2009 m.

Gražių dalykų jisai prisimena. Džiaugiasi ir tuo, kad dabar miškas, kuriame yra keletas labai storų pušų, jau yra jo nuosavas. Tos pušys mus labai sudomino. Kai kurios jų yra tikros storulės, pati storiausia yra 105 centimetrų skersmens. Visos jos yra be viršūnių, dešimt jų suskaičiavo A. Černiauskas, o toliau, šalia kelio į Rudnią yra dar keturios. Visos jos kažkada, gal prieš šimtą metų, buvo paruoštos dravėms. Drevininkai nupjaudavo pušies viršūnę, kad medis visą augimo jėgą nukreiptų į kamieno tvirtėjimą. O aplinkui buvo smėlynai, prastos žemės, joje derėjo tiktai grikliai. Dabar jau daug kas Lesnykų kampe pasikeitė, tačiau senosios pušys išliko. Pasivaikščiojus tarp tų medžių nedideliu miško keliuku nuo Tamulevičių kluono iki Rūtos Sakalienės sodybos, taip ir norisi įtraukti šį kampelį į gamtos ir kultūros paminklų būrį.

Pasakoja **Julius TAMULEVIČIUS**, gim. 1928 m. Marcinkonių k. ir **MARIJA JAZUKEVIČIŪTĖ – TAMULEVIČIENĖ**, gim. 1931 m. Marcinkonių k.

Abudu žūrom po biškio, ale kad jau apnecikom, nieko nepadaram. Šuomet kap pradėj spiesc – spietė, spietė... Žamiau tai tų sugaunam, kur dasiekiam nuk žamės, o kur aukščiau – tai viskas. Nu tai dar šais metais šap tep.

– O nuk kadu prižiūrit bites?

– Oi, mes kap ciktai pradėjom gyvenc, penkiasdešim kokių metų. Tai tadu kap cik apsivedėm, tai dar važau Lenkijon, tai aš nupirkau dzvi šaimas ir vienų skrynelį, tai nuo to laiko.

– O kas paruošė tas pušis dravėms, kas nuplovė jų viršūnes prieš šimtą metų?

– Oi, jau cia nėra jų nei vieno, jau žinai, ciej visi jau guli. Dar kadaise buvo Miškinis, Mackelis, kap mes vadinam, nu, o dabar jau nėra nieko. Dar aš buvau, dar kadaise kap buvau, biskį judėjau, norėjau va ca padaryc dravės... Pacios ackrenda, sakai, dravėsa? Ot dar buvo va šitas priek Parko – neackrido. Ir laido, raiškia, viskas, ir nēr, Svirmelis raiškia tas laido.

Čia buvo gražus 2009 - ujų metų pavasariškas sutapimas: po susitikimo su senuoju bitininku, mudu su A. Černiausku pargrižę į Parką, drevėje prie administracinio pastato pastebėjome atsikridusį bičių spiečių, o rudenį, rugsėjo 21 dieną, joje kopinėjome medų, bitės buvo neblogai padirbėjusios, tačiau į rudenį kažkodėl apsilpusios.

(Tęsinys kitame numeryje)

Romas NORKŪNAS

Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Senoji Musteika – šviesuolių kraštas

Kas met Žemės ūkio ministerija išrenka ir pagerbia kaimo šviesuolius. Net vienuolika veiklos sričių išskirta – šviesuolio vardą gali pelnyti ir ūkininkas, ir kultūros namų vedėjas, ir liaudies meistras, ir parapijos klebonas.

Romas Norkūnas iš Musteikos šiemet apdovanotas garbingu šviesuolio prizu už kaimo

tradicijų puoselėjimą ir senųjų amatų atgaivinimą. Dabar galime dar kartą prisiminti, kad Musteika visada ir savo šviesuolius augino, ir profesorius bei garbingus svečius godėjo. O svarbiausia šio kaimo išmintis turbūt yra ši: amžina yra ne tai, kas labai tvirtai padaryta, o tai, kas nuolat atsinaujina.

Ką senoliai porina

Geležinis kaušas ir eglinis žaginis

Kokia technika tais čėsais buvo kaiman?

– *Technikos tokios, kaip pasakius, nebuvo, arkliais viską dirbdavo. Maniežai kaip seniau vadino... O dar va man buvo ir netekę matyt, pas Susmares, jie turėj nuspirky nu kur kast tokį žemį, turėj tokį plieninį nu kap lovį išlenktą. Prikabina arklį ir traukia, užkabina žemės, tai buvo paskoliny pas Sandziulius, dar gal ir liky kur...*

Tai ištrauka iš mokytojo Boliaus Baranausko pasakojimo, dar vienas netikėtas yra mokytojo pasakojimas, jog kažkada Marcinkonių kaime, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą italai buvo įrengę grybų perdirbimo įmonę. Tai kaimo istorija, kuri liko žmonių atmintyje, tačiau pasakojimą apie geležinį lovį jau galime papildyti atradimu, nes šį senovinį daiktą, vertą savo vietos muziejuje, aptikome Juozo Miškinio sodyboje, Marcinkonių kaimo kampe, kuris yra vadinamas Mackeliais.

O štai kitas atradimas. Netoli Darželių kaimo vienkiemio, kuriame gyvena Agota Grigienė, suradome dar dvi draves. Viena jų nugriuvusi į Grūdų upę, o antroji tebestovi. Kaip pasakoja senolė, tas miškas kažkada priklausė Grybaulios dvarui, o į dravę paskutiniu metu kopinėdavo bitininkas Vladas Valentukevičius iš Grybaulios kaimo vienkiemio. Tai jisai ir paliko šiuos bitininkystės relikтус – eglinį žaginį, atremtą į dravę ir nedidelę spietynę – vobiką, užkeltą į dravę, bičių spiečiui privilioti. Tai yra taip pat atradimas, juk ligi šiol girdėjome tik pasakojimus apie tai, kad šakotą medį atremdavo prie kūgio, kad būtų galima ant jo užlipti. Girdėjome tai ne iš vieno senolio, kuriam teko šienauti Čepkelių raisto pievas, o apie tai, kad ne tik su geiniu, tačiau ir su žaginiu kopdavo į draves, prieš metus mums papasakojo Marcinkoniškis Julius Tamulevičius.

Eglinis žaginis atremtas į dravę, 2010 m.

Romas Norkūnas apžiūri geležinį kaušą, 2010 m.

Nuotakos akmuo

Užkeikta merga, arba Nuotakos akmuo, stovi Varėnos r. Akmens bažnytkaimyje. Akmuo garsėjo stebuklais. Žmonės tikėję, neva akmuo turi gydomųjų galių ir buvo gausiai lankomas, prie jo meldžiamasi, ypač dešimtą penktadienį po Velykų, kai susirinkę žmonės jį apeidavę keliaklupsti, o po to traukdavo į bažnytelę. Tikėta, kad po to žmonės pasveikdavę. Dėl to prie akmens būdavo dedamos ir aukos: gėlės, linai, smulkios monetos. Keliais apie akmenis šiais laikais žmonės jau neina, bet iki šiol dedamos gėlės, o akmens duobutėje šalia kryžiaus vis dar galima rasti aukojamas smulkias monetas. Tai vienas garsiausių mūsų krašto akmenų, apipintas legendomis ir pasakojimais. Regis, viskas jau užrašyta ir nėra kam iš lūpų į lūpas perduoti senolių pasakojimų ir legendų, tačiau 2009 m. folkloro festivalio „Subatėlės vakarėly“ metu Kliminienė Stasė (1931 m.) iš Druskininkų „Stadalėlės“ ansamblio paporino apie Mergos akmenį tai, ką jai pasakojo jos bobulė Navickienė Alesia Akmens kaime. Mirė Alesia 1939 m., sulaukusi 105 m. amžiaus.

„Seniai, labai seniai, pas vieną gospadorių tarnavo bernas, vardu Anupras, o gospadorius turėjo dukrelę, vardu Ceceliutė. Ji turėjo ilgas geltonas kaseles. Anupras su Ceceliute vienas kitam labai patiko. Vakaraus pradėjo pasėdėt ant gonkų, pasišnekėt. Jei Anupras būdavo pas kluonų ar pas tvartų, Ceceliutė prispildavo ąsotį vandens ar pieno ir nunešdavo Anuprui atsigert. Tai motulei labai nepatiko. Ji

pradėjo Ceceliutę ir gražumu, ir piktumu prašyt, kad ta meilė baigtus, nes pas Anuprą nei namų, nei lankų. Ceceliutė motulės balso neišgirdo. Anupras, sulaukęs nedėlios nuvažiavo į bažnyčią, nuėjo pas kunigą ir padavė ant užsakų. Praėjo viena nedėlia, praėjo antra nedėlia, trečia, ir kunigas pasakė, kada atvažiuot šliuban. Ceceliutė tos dienos sulaukus apsirengė ir sėdo in bričkelę važiuot bažnyčion, o motulė, išėjus ant gonkų, peržegnojo ir pasakė: dukrele, kap davažiūosi in bažnytėlį (y) ir išlipsi iš bričkelės, kad tu pavirstum akmeniui...“

Bet Ceceliutė tų žodžių negirdėjo. Privažiavo bažnyčių, išlipo ir – pavirto akmeniu. Tas akmuo yra šventas, aplink jį eina klupsti. O aš dar piemenė nedidelė buvau, tai bobulė man sako: anūkėle, žiūrėk, dar ir kaselės žymu. Bet aš tų kaselių nematiau, o klupsčia aplink akmenį ėjau, tai nūnai klupsčia ir sopa”.

Parengė Algimantas ČERNIAUSKAS

Nuotakos akmuo, 2009 m. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

VISAIS metų laikais graži yra džukų šilų ir panemunių gamta.

Džukijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai.

Džukijos nacionalinio parko darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią

Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tik tada,

kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis.

Brangūs lankytojai, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Parką visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

Marcinkonyse:

Miškininkų g. 61, Marcinkonys, LT - 65301, Varėnos r.,

tel. 8 310 44466, faks. 8 310 44471; elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje:

Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel./faksas 8 310 57245

Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt

„Šalcinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.dzukijosparkas.lt

ŠALCINIS

Adresas: Miškininkų g. 62,
Marcinkonys, LT - 65301, Varėnos r.
Tiražas 1500 egz.

Red kolegija: E. DROBELIS, H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt
Laikraštis atspausdintas ant popieriaus,
pagaminto iš antrinių žaliavų.